

—— знамениті українці ——

Я. Батій

АНДРЕЙ
Шептицький

Харків
«Фоліо»
2016

...Сірувато-сиве важке небо немилосердно тяжіло над старовинним містом Лева. Воно тужливим тягарем лягло на плечі будинків, храмів, заплуталося у верхівках дерев. Початок листопада видався пронизливо холодним, суворим. Усе навколо якось поблякло, ніби вицвіло, розгубилося. Місто незвично притихло, замислилося, залякло в якійсь журбі. Навіть холодний вітер, що іноді налітав поривами, поспішав сором'язливо сховатися за найближчим рогом чи за стовбуром великого дерева, не бажаючи порушувати урочистої тиші. Старі будівлі трохи перелякано й журливо дивилися на те, як вулицями повзе величезна мовчазна процесія. Священики, ченці, звичайні миряни... А обабіч шляху сумного ходу щільною стіною стояли місцеві жителі. Хтось потай хрестився, хтось ворушив губами, беззвучно проказуючи молитву, хтось витирив сльозу, що мимоволі скотилася по щоці. І всюди були солдати... Але й вони стояли похнюплені, замислені. Крім трьох чоловіків, усі вояки, наче по команді, скинули кашкети. І ніхто з офіцерів не зробив їм за це зауваження...

Процесія впливла зі стін старого собору Святого Юра і, пропетлявши містом, повернулася назад. Здавалося, ніби й сам собор мерзлякувато зіщулився, похнюпився, не бажаючи розуміти те, що трапилося горе... Старі споруди й справді мають свою душу. І вони, як і люди, можуть сумувати й почуватися сиротами. На жаль, мало хто це розуміє... Та й розповісти про своє горе собор не міг. Але міг навіки прийняти й зберегти його у своєму серці...

Майже очолюючи процесію, ліниво погойдуючись, наче на хвилях, пливла величезна проста труна, покрита розкішною яскраво-червоною тканиною. Це до свого останнього земного місця спочинку вирушила дуже неординарна людина, про яку ми сьогодні знаємо все — і майже нічого... Митрополит Андрей Шептицький... Ще кілька хвилин — і він назавжди знайде спокій у соборі Святого Юра. Мине зовсім небагато часу, і історики почнуть доводити свою точку зору про місце незвичайного митрополита в історії... Але й досі не зможуть дійти згоди. Бо навіть свідки подій тих далеких часів, не кажучи вже про сучасних дослідників, розповідають начебто про двох різних осіб — про праведника та людину, яка не варта поваги...

Людина, про яку піде мова в цій книжці, походила з дуже цікавого і старовинного роду. Бабуся Шептицького, Софія Яблоновська (герб Гжимала), була дружиною Станіслава Скарбека — фундатора будівництва Національного академічного драматичного театру ім. Марії Заньковецької. Мати майбутнього митрополита, Софія Людовіка Цецила (Сесилія) Констанція, була донькою відомого польського

драматурга графа Олександра Фредра. Дівчина успадкувала від батька справжній талант митця. Здобувши блискучу освіту в Відні та в Парижі, вона повернулася на батьківщину, до Львова. За кілька років Софія стала досить відомою письменницею та художницею. Особливо їй вдавалися портрети... Крім того, талановита дівчина займалася релігійним живописом. Вона залишила на згадку про себе картини, які прикрашали костели Львова, Кракова, Жолкви та інших міст. Особливо вдалою її роботою вважався портрет святого Яна з Дукли. Його Софія виконала для львівського Бернардинського костелу, де й було поховано самого святого. Її літературна спадщина містить оповідання, нариси, двотомник листів та окрему книгу «Спогади минулих років» (1900—1903). Власне, усі її твори нагадували сімейний щоденник і досить яскраво змальовали історію незвичайної родини. Нині твори цієї жінки є одним з основних джерел вивчення біографії її роду. Але й досі в ній є «білі плями»... Бо час не миловав написаного. Так сталося, що з сімейних записок залишилися уривки перекладу французькою та один з п'яти примірників оригіналу. Він потрапив до рук давнього знайомого головного героя нашої розповіді — священника візантійського обряду, консультанта Конгрегації у справах Східних церков, Східної літургійної комісії та Комісії східного канонічного права Кирила Королевського. Зазвичай уніати, згадуючи Андрея Шептицького, спираються саме на книгу Королевського, яку він створював упродовж трьох довгих років, посилаючись на особисті листи, власні спогади та записи матері померлого митрополита.

У жовтні 1861 року відбулися заручини Софії Фредро з Яном Кантом Шептицьким — представником дуже давнього шляхетного українського роду Галицької Русі (гербів Сас і Шептицьких). Боярами вони стали з волі князя Лева Даниловича ще наприкінці XIII століття. Родовий маєток Шептиці (Шептич) знаходився в Галичині, у Яворівському повіті на Львівщині. Саме через назву маєтку рід і отримав своє прізвище — Шептицькі. Коли в 1596 році було укладено Берестейську (Брестську, Брест-Литовську) унію, Шептицькі — уже князі — радо її підтримали, і за півстоліття їхня родина поступово почала переходити «у латинство», стаючи франкомовними римо-католиками. У другій половині XVIII століття Річ Посполиту було поділено на частини; маєтки Шептицьких опинилися на території Австро-Угорської імперії, зокрема Королівства Галиції та Лодомерії з Великим князівством Краківським і князівствами Освенцима й Затору. Так називалася коронна земля на сході Габсбурзької монархії, столицею якої був Львів. З того часу й до початку XX століття поляків у місті мешкало втричі більше, ніж українців, а сам Львів вважався одним з найбільших польських осередків культури. Причому саме поляки складали місцеву еліту — і не тільки у Львові. Вони були найвпливовішими особами в адміністраціях міст, судах і сеймах. За таких умов зберегти своє становище та привілеї можна було лише в одному випадку — повністю перейти до латинського обряду й проголосити себе поляками. Саме так Шептицькі й вчинили. У середині XIX століття хіба що родовідне дерево нагадувало про їхнє істинне походження...

Ян Кант, до речі, робив усе можливе для того, щоб жодна дрібничка з родоводу його предків не була забута. Він, наче справжній історик, ретельно вивчав давні документи, намагаючись доповнити власні знання й обов'язково передати їх дітям.

У власності Яна Канта Шептицького знаходився маєток у мальовничому селищі Прилбичі. Туди він і привіз свою молоду дружину, там народилося семеро дітей подружжя, відбулися їхні найрадісніші та найтрагічніші події... На той час у Прилбичах мешкало близько 1000 чоловік. А неподалік знаходилося ще одне село Шептицьких. Воно було українським, але мало німецьку назву — Брухналь. У жодному селі не було латинської церкви, тож Шептицькі робили відправи в домашній капличці або їздили до найближчого римсько-католицького храму. Граф і його родина мали право обирати священників для обох сіл і подавати їх на затвердження перемишльському єпископові.

Софія Шептицька була досить віруючою людиною і завжди просила, щоб Бог дав їй дітям розуміння свого місця на цьому світі, духовного прозріння. І просила не дарма... Узагалі, рід Шептицьких був тісно пов'язаний з історією церкви. Саме з нього походили предстоятель Української греко-католицької церкви, єпископ, а згодом — митрополит Київський, Галицький і всієї Русі Анастасій (1686—1746), уніатський єпископ Львівський Варлаам (помер у 1715 році), Лев (Людовік, 1717—1779) — ще один митрополит Київський, Галицький і всієї Русі, римо-католицький єпископ Полоцький Єронім (помер у 1773 році),

уніатський владика Афанасій Перемишльський (помер у 1779 році). Анастасій, до речі, був тією людиною, яка розпочала будівництво знаменитого львівського собору святого Юра. Це сталося 1744 року. Спроектував будівлю знаменитий італійський архітектор Бартоломео Растреллі. Але завершувати цю справу довелося вже наступникові Анастасія — Левові...

З цієї родини походило і чимало менш знаменитих ченців, служителів церкви. Шептицькі завжди були дуже релігійними. Здавалося, духовні цінності давнього роду передавалися в ньому з покоління в покоління не тільки вихованням. Вони ніби з самого народження були закладені в генах Шептицьких. Софія і Ян не становили виняток із загального правила. Вони виховували всіх своїх дітей у дусі християнських цінностей. Але батьки навіть не здогадувалися, що на цьому доля не зупиниться, і двом їхнім синам доведеться пройти важким тернистим шляхом зречення від світського життя, шляхом до світла. Двоє братів, митрополит і архімандрит... Один з них визнаний блаженним католицької церкви, священомучеником і «Праведником народів світу». А другий... У 1954—1955 рр. у Ватикані було розпочато процес його беатифікації — визнання блаженным. Нині в офіційних документах його називають «Слугою Божим». Після завершення беатифікації церква почне процес визнання цієї людини святим. А для української греко-католицької церкви митрополит Андрей Шептицький є чи не найвидатнішим ієрархом. Тому його часто називають «українським Мойсеєм».